

Din culisele istoriografiei Maramureșului – începuturile corespondenței dintre Ioan Mihalyi de Apșa și György Petrovay

Marius Diaconescu

Istoriografia maghiară iniția și materializa cercetarea istoriei regionale la sfârșitul veacului trecut într-o manieră strict pozitivistă. Cercetarea istoriei regionale devenea un imperativ menit să suplinească lipsurile unei istoriografii bogate în lucrări de sinteză. Totodată apropiata aniversare a Mileniului a dat un nou impuls cercetării istorice. În acest curent se integrează și cercetarea istoriei Maramureșului, o regiune cu atât mai atractivă pentru demersul istoriografic, cu cât fiecare pas făcut de istorici dezvăluia alte și alte individualități. Acum un veac Maramureșul și-a făcut intrarea triumfală în peisajul istoriografic datorită câtorva personalități care și-au dedicat întreaga viață cercetării istoriei acestei regiuni. Dintre corifeii istoriografiei maramureșene s-au remarcat în urmă cu un veac trei mari personalități: Ioan Mihalyi de Apșa, György Petrovay și István Szilágyi.

I. Szilágyi (1819-1897)¹ a desfășurat în a doua jumătate a secolului trecut o vastă activitate pe plan cultural, în domenii diverse, ca literatură, geografie, istorie etc. Lucrarea lui de geografie istorică a Maramureșului² a avut o oarecare rezonanță în epoca respectivă, dar interesul pentru ea a scăzut treptat. Ceea ce nu prea se cunoaște în istoriografie, dar care este demn de reținut, este activitatea sa de organizator și colecționar de documente medievale. În perioada în care a funcționat ca director la Liceul Reformat din Sighet – cea mai importantă instituție de cultură din Maramureș în momentul respectiv – el a continuat și amplificat la maximum colecționarea documentelor medievale. Activitatea aceasta a inițiat-o în cadrul școlii respective József Lugossy³ – un predecesor din prima jumătate a veacului al XIX-lea – și a atins apogeul sub îngrijirea lui I. Szilágyi. Ceea ce în istoriografie a intrat sub numele de “Colecția Liceului Reformat” se datorează în mare parte lui. Valoroasa colecție, considerată un timp pierdută în istoriografia română⁴, se păstrează astăzi la Biblioteca mare a Episcopiei Reformate din Debrecen (Tiszántúli református egyházkerület Nagykönyvtára), în Ungaria⁵.

Ceilalți doi corifei maramureșeni – György Petrovay și Ioan Mihalyi de Apșa – se integrează atât istoriografiei maghiare, cât și celei românești. Acestor două personalități încercăm să le dedicăm paginile de față.

Ioan Mihalyi de Apșa (1844-1914) este arhicunoscut datorită colecției sale de documente maramureșene editate la cumpăna secolelor XIX-XX⁶. Există o serie de aprecieri favorabile față de opera istoricului maramureșan. Locul lui în istoriografie a fost recent evaluat de cea mai abilitată personalitate în domeniul editării documentelor

¹ O scurtă bio-bibliografie despre el în József Szinnyei, *Magyar írók élete és munkái*, XIII, Budapest, 1909, col. 898-901.

² I. Szilágyi, *Máramaros vármegye egyetemes leirása*, Budapest, 1876. Este și autorul câtorva studii despre istoria bisericii maghiare din Maramureș etc.

³ Bio-bibliografia în J. Szinnyei, *op. cit.*, VIII, Budapest, 1902, col. 82-86.

⁴ R. Popa, *Țara Maramureșului în veacul al XIV-lea*, Editura Academiei RSR, București, 1970, p. 18 și nota 13.

⁵ M. Diaconescu, ‘Editarea diplomelor maramureșene – realizări și perspective’, în *Revista de Arhivistică*, Cluj-Napoca, tom III, 1997, nr. 1-2, p. 28-29.

⁶ I. Mihalyi de Apșa, *Diplome maramureșene din secolul XIV-XV*, Sighet, 1900.

medievale, Zsigmond Jakó: “opera lui Ioan Mihalyi ... este performanța de vârf a cercetării românești din Ungaria înainte de 1918 în domeniul publicațiilor de izvoare medievale”⁷. Ceea ce este însă regretabil, mai ales pentru istoriografia română, este că până în prezent nu s-a realizat o monografie sintetică și sistematică despre această personalitate. Articolele din ziare și periodice⁸, sau cele din puținele enciclopedii care există⁹, nu pot suplini necesitatea unei atari lucrări de ansamblu, care să dezvăluie în totalitate viața și opera lui Ioan Mihalyi de Apșa. Nu numai opera sa istorică este interesantă, ci și activitatea sa de militant pe plan cultural și politic pentru drepturile românilor maramureșeni în cadrul Ungariei înainte de primul război mondial.

Realizarea unei monografii istorice – din perspective obiective, nu fals naționaliste – dedicate acestei personalități rămâne încă o ingerință a istoriografiei românești. Ducerea la bun sfârșit a acesteia este îngreunată de optica unor persoane care dețin poziții de conducere în Muzeul Maramureșean din Sighetul Marmației, care au promis de câțiva ani publicarea corespondenței lui Ioan Mihalyi de Apșa. O mare parte a corespondenței istoricului maramureșean se află în custodia acestei instituții de cultură. Dar atâta timp cât conducerea muzeului confundă custodia cu dreptul de proprietate exclusivă – reținem se raportează la întreaga moștenire rămasă de la I. Mihalyi – orice tentativă de cercetare este blocată.

Din corespondența lui I. Mihalyi păstrată într-un alt fond, în cadrul Direcției Județene Cluj a Arhivelor Naționale, ne-au reținut atenția cinci scrisori primite de la o altă personalitate a istoriei Maramureșului – György Petrovay (1845-1917). Ele datează din a doua jumătate a anului 1893 și marchează începutul corespondenței dintre cei doi. Informațiile oferite de cele cinci scrisori relevă aspecte inedite din viața celor două personalități. De o deosebită importanță sunt mai ales datele referitoare la Gy. Petrovay, istoric obscur încă pentru istoriografia română.

O scurtă biografie, deosebit de generoasă, i-a făcut-o Al. Filipașcu în 1942 într-un articol despre maghiarizarea unor familii maramureșene prin căsătoriile mixte¹⁰. Descendent al unei ramuri a străvechii familii nobiliare Petrovay, care a emigrat în secolul al XVII-lea în regiunea Debrecen-ului, Gy. Petrovay era proprietarul unui domeniu agricol de câteva mii de hectare, pe care a înființat o școală de silvicultură și una de pomicultură. A studiat la Ujgorod, Eger, Viena, Pesta și a ocupat funcții administrative și politice în regiunea în care a locuit. A fost atras de studiile genealogice, efectuând o serie de genealogii ale unor familii maramureșene și din alte regiuni, adunând o vastă bibliografie (în presă a semnat cu pseudonimul Kiss Iván)¹¹. Preocupările pentru istoria familiei sale l-au atras în mreaja istoriei Maramureșului medieval, efectuând intense cercetări de arhivă și publicând o serie de studii și articole. Dragostea față de ținutul original l-a determinat să renunțe la proprietăți și să se stabilească în 1897 în Maramureș, unde a devenit pentru mulți ani arhivist al arhivei comitatului. A învățat limba română și s-a convertit la biserica greco-catolică.

⁷ Zs. Jakó, *Erdélyi okmánytár. Oklevelek, levelek és más írásos emlékek Erdély történetéhez*, I, (1023-1300), Akadémiai Kiadó, Budapest, 1997, p. 54.

⁸ Se remarcă articolul lui V. Filipciuc, ‘Ioan Mihaly 1844-1914’, în *Arhiva Someșană*, Năsăud, 1925, II, nr. 3, p. 66-72.

⁹ C. Diaconovich, *Enciclopedia română*, III, Sibiu, 1904, p. 276-277; Șt. Ștefănescu ș.a., *Enciclopedia istoriografiei românești*, București, 1978, p. 219.

¹⁰ Al. Filipașcu, ‘Înstrăinarea unor familii și averi maramureșene prin încuscrirea cu străinii’, în *Transilvania*, 73, 1942, nr. 10, p. 750-751

¹¹ Cf. J. Szinyei, *op. cit.*, X, Budapest, 1902, col. 1056-1058.

Atenția pe care Al. Filipașcu a arătat-o față de Gy. Petrovay a fost determinată de evoluția impresionantă a personalității acestuia. După cum remarcă autorul: cazul lui Gy. Petrovay era „*poate unic în analele istoriei noastre*”. El a venit „*să dea lecții de românism maramureșenilor*”. Conchide analistul Al. Filipașcu: „*împrejurările nu i-au permis să-și afișeze sentimentele*” și ca argument al românismului său aduce convertirea sa la biserica greco-catolică¹². Trebuie să menționăm că articolul lui Al. Filipașcu înfiera deznaționalizarea unei părți a elitei maramureșene în perioada respectivă. Caracterizarea favorabilă a lui Gy. Petrovay a rămas ca o oază în pustiu, deoarece unele opinii ale istoricului, care convergeau doar parțial cu direcția istoricilor maghiari în chestiunea imigrării românilor, au placat o imagine negativistă asupra acestei personalități¹³. Autorii *Enciclopediei* istoriografiei românești nu i-au acordat nici o atenție istoricului maramureșean, a cărui contribuție istoriografică este totuși de dimensiuni semnificative. Faptul că a scris în limba maghiară nu înseamnă că trebuie exclus din rândul istoriografiei române! Aceste cinci scrisori (doar pe acestea le-am găsit, dar sigur mai există și altele, deoarece corespondența dintre cei doi a continuat) permit reliefaarea adevăratei personalități a istoricului maramureșean.

Inițiativa corespondenței a avut-o I. Mihalyi, probabil în urma publicării primei părți a studiului lui Gy. Petrovay despre istoria familiei de Dolha¹⁴ în fasciculele revistei Societății maghiare de heraldică și genealogie, *Turul*. Știrea apariției primei părți a studiului respectiv - parvenită probabil prin intermediul unei rude, László Petrovay – l-a determinat pe I. Mihalyi să ia inițiativa. Prima scrisoare din setul de cinci pe care îl discutăm aici este de fapt răspunsul lui Gy. Petrovay la inițiativa lui I. Mihalyi¹⁵. Petrovay menționa încă de la început interesul său pentru istoria familiei sale și a altora înrudite: Ilosvay, Lipcsey, Gorzó, Komlóssy, Dolhay, Bilkey și Úrmezsei. A început să prelucreze datele adunate încă de la vârsta adolescenței, rezultând un prim studiu despre familia Dolhenilor. El a încercat să țese în istoria lor stabilirea românilor în Maramureș, emigrarea lui Bogdan în Moldova și locul ducelui Teodor Koriatovics. Prima parte a studiului despre nobilii de Dolha s-a bucurat de aprecierea episcopului Lugojului – Victor Mihalyi de Apșa, fratele lui I. Mihalyi. Petrovay își propunea oficiile pentru înscrierea lui I. Mihalyi în Societatea maghiară de heraldică și genealogie, unde un nou candidat trebuia să fie prezentat de către un membru mai vechi.

Gy. Petrovay a adunat documente din arhivele Conventului din Lelesz, a grofilor Teleki, a lui Ilosvay Aladár, precum și din colecția Liceului Reformat prin amabilitatea directorului I. Szilágyi. Recunoaște că nu a efectuat cercetări sistematice: „*ba chiar încă în multe locuri cu lipsuri*”¹⁶. Îl informează despre primele documente maramureșene pe care le cunoaște, cele din 1326 despre Bârsana și din 1343 despre voievodul Bogdan, precum și altele despre românii din comitatul Bereg. Își manifestă intenția de a efectua o vizită în perioada sărbătorilor de iarnă la Sighet. De remarcat deschiderea lui Gy. Petrovay către schimbul de informații. El se oferă să îi pună la dispoziție lui I. Mihalyi ceea ce a adunat despre Maramureș pentru ca acesta să le poată utiliza. Prima scrisoare se încheie cu câteva date despre rudele care mai trăiau în Ungaria.

¹² Al. Filipașcu, *loc. cit.*

¹³ Cu ocazia unui simpozion dedicat lui Ioan Mihalyi de Apșa, desfășurat în ianuarie 1994 la Sighetul Marmăției, am prezentat și comentat aceste scrisori. Reacția auditoriului a fost mai mult decât ultranaționalistă față de personalitatea lui Gy. Petrovay.

¹⁴ Gy. Petrovay, 'A Dolhay család eredete, leszármazása és története (1366-1708)', în *Turul*, XI, 1893, p. 71-82, 122-132, 161-176.

¹⁵ *Infra*, anexa nr. I.

¹⁶ *Ibidem*: „*de bizon még mindig igen sok helyütt hézagos*”.

Cea de a doua scrisoare este mult mai scurtă¹⁷. Intervalul dintre prima și aceasta (dintre 31 iulie și 22 septembrie) nu exclude posibilitatea existenței uneia intermediare, care ori s-a pierdut, ori se află în vreun fond de documente inaccesibil deocamdată. În această scrisoare predomină exprimarea nerăbdării lui Gy. Petrovay de a vizita Maramureșul și de a primi datele despre familia sa colectate de I. Mihalyi. Deosebit de semnificativă pentru sentimentele lui Gy. Petrovay este aprecierea sa față de regiunea Maramureșului: *“dar aștept cu răbdare iarna, când pot să mă duc acasă, pentru că adevărata mea patrie este Maramureșul, cu toate că nu am nici o bucătică de pământ acolo”*¹⁸. Își exprimă satisfacția pentru aprecierea episcopului de la Lugoj, Victor Mihalyi de Apșa, față de lucrarea sa despre Dolheni. Episcopul a început să traducă articolul în limba română pentru Societatea istorică de la București. Gy. Petrovay se oferă să îi trimită spre lectură exemplarul său din revista “Turul”.

Răspunsul lui I. Mihalyi a fost însoțit de un pachet de documente (copii). Gy. Petrovay a început cea de a treia scrisoare cu mulțumirile pentru actele trimise¹⁹. Discuția devine pur profesională. Transpare un regret pentru faptul că studiul despre familia Petrovay va fi de întindere mai redusă decât cel despre Dolheni. În păstrarea lui se aflau doar actele ramurii din Ungaria a familiei sale. Speră că prin vizita în Maramureș, pe care o intenționa la iarnă, va reuși să își completeze informațiile. A luat cu bucurie la cunoștință despre actele copiate de I. Mihalyi.

Probabil că I. Mihalyi și-a exprimat dezacordul față de ipoteza lui Petrovay despre imigrarea românilor în Maramureș, exprimată în studiul despre familia Dolhenilor, căci acesta își susține poziția. Recunoaște riscul unor atacuri din partea istoricilor români și maghiari, *“dar deoarece l-am scris lipsit de orice tendințe politice, dintr-o convingere sinceră”*, acceptă să își modifice opinia doar dacă va fi convins de contrariu²⁰. Desigur că nu acceptă *ad litteram* textul cronicii moldovenești – se referă la cronica moldo-rusă, care conține legenda despre Roman și Vlahata²¹ – dar plasează cu probabilitate venirea românilor în Maramureș în timpul lui Ladislau Cumanul, chiar dacă primul document cunoscut este din 1326, cel referitor la Bârsana. Consideră că regestul documentului despre Giulești datat 1317 trebuie plasat în 1367. Referitor la Bogdan, este sigur că voievodul din 1342 este una și aceeași persoană cu Bogdan, fiul lui Mykula din documentul din 1335. Încheie scrisoarea cu regretul că nu se poate repatria în Maramureș (*“aș repatria cu bucurie familia mea în Maramureș”*) și cu date despre familia sa. În replică la documentele trimise de I. Mihalyi, îi expediază câteva copii care speră să îi capteze interesul.

Cea de a patra scrisoare, de la începutul lunii noiembrie, este pur profesională²². Schimbul de documente a continuat, I. Mihalyi trimițându-i un transumpt din 1667 cu 10 acte despre familia Petrovay. Petrovay l-a înscris în Societatea maghiară de heraldică și genealogie. Îl informează despre cercetarea arhivelor familiilor Gorzó și Ilosvay și despre publicarea în revista *Történelmi Tár* a actelor referitoare la conflictul dintre voievodul Bogdan și nobilii Kölcsey din 1342. Gy. Petrovay a cercetat 8 săptămâni în arhiva

¹⁷ *Infra*, anexa nr. II.

¹⁸ *Ibidem*: “*már csak türelemmel várom a telet, amikor haza mehetek, mert nekem Máramaros az igazi hazám, habár egy talpa latnyi birtokom sincs ott*”.

¹⁹ *Infra*, anexa nr. III.

²⁰ *Ibidem*: “*minthogy azomban én minden politikai tendenciától mentesen, tiszta meggyőződésből írtam, ha az ellenkezőről győzetem meg, készséggel meghajlok, s munkám jovendő önálló kiadásában a szerint adom ki*”.

²¹ Prezentarea și comentariul acestei legende la Gh. Brătianu, *Tradiția istorică despre întemeierea statelor românești*, București, Editura Eminescu, 1980, p. 153-172.

²² *Infra*, anexa nr. IV.

Conventului din Lelesz și 3 în cea a grofilor Teleki din Gyömrő. Își exprimă intenția de a efectua cercetări în Maramureș și la arhiva Cămării de la Buda. Pune accentul asupra caracterului superficial al monografiei comitatului Bereg a lui Tivadar Lehoczy. Face referire la o monografie a Maramureșului, dar care, conform spuselor directorului Liceului Reformat, I. Szilágyi, urma să mai aștepte până va fi editată. Rezultă deci că prolificul director intenționase – fără rezultat însă – să editeze o monografie a Maramureșului, probabil asemănătoare cu cea a Beregului.

Ultima scrisoare, din 25 noiembrie, este foarte scurtă²³. Gy. Petrovay se scuză pentru întârzierea cu care îi înapoiază documentele trimise anterior de I. Mihalyi. Amintește de obiceiul istoricilor de a nu înapoia documentele împrumutate, precum și de un episod asemănător petrecut între el și istoricul Imre Nagy, căruia timp de patru ani i-a tot cerut înapoierea a 25 de documente arpadiene originale²⁴.

Consecințele acestor contacte profesionale au fost benefice pentru istoriografia Maramureșului. S-a inițiat un schimb de informații și de documente maramureșene inedite. Din totalul de 366 de diplome publicate de I. Mihalyi în valoroasa sa colecție, un număr de 49 i-au fost furnizate de către Gy. Petrovay, după cum însuși mărturisește în introducere. Dacă le adăugăm acestora documentele inedite publicate ulterior de către Gy. Petrovay, avem dimensiunea reală a contribuției lui la editarea diplomelor maramureșene, care se ridică la peste 100 de unități. Importanța activității de editor de documente a lui Gy. Petrovay a subliniat-o încă în 1933 V. Motogna cu ocazia publicării unui document maramureșean inedit²⁵. Studiile istorice și documentele publicate direct și prin intermediul colecției lui I. Mihalyi îl plasează pe Gy. Petrovay în rândul istoricilor de bază ai Maramureșului. Totodată, nu trebuie neglijată activitatea sa de arhivar la Arhiva comitatului Maramureș, unde a reordonat și a creat o serie de fonduri sistematice, printre care renumita colecție *Familiei nobile maramureșene*. Aceasta permite studierea facilă a istoriei familiilor nobile maramureșene până în secolele XVIII-XIX. Gy. Petrovay aparține Maramureșului și istoriografiei românești, chiar dacă a publicat în limba maghiară. Adevăratele lui sentimente sunt redade de aceste cinci scrisori pe care le publicăm. Este descendent al unei vechi familii nobile românești din Maramureș. După circa 250 de ani de când ramura sa a familiei a emigrat în Ungaria el s-a întors în Maramureș. Ceea ce doar anunța în scrisori în 1893 că ar dori să facă, dar ezita, s-a întâmplat la scurt timp, A revenit în Maramureș și s-a integrat societății maramureșene.

În altă ordine de idei, aceste cinci scrisori dezvăluie unele aspecte inedite din viața și activitatea lui I. Mihalyi. Știm că începuturile cercetării, identificării și transcrierii diplomelor maramureșene se datorează influenței și s-a efectuat sub îndrumarea lui Gustav Wenzel în anii studenției²⁶. Ceea ce a inițiat în anii 1860 s-a constituit mai apoi în valoroasa colecție. Încă în 1892 Al. Roman se oferea să îi prezinte colecția în ședințele Academiei Române²⁷. Probabil că I. Mihalyi era conștient că mai erau necesare cercetări și în alte fonduri arhivistice și a tratat cu rezervă această propunere. Corespondența inițiată în 1893 cu Gy. Petrovay i-a adus un câștig de 49 de documente inedite, o pondere însemnată între cele 366 de diplome publicate. Un alt aspect benefic al acestei corespondențe este că Gy.

²³ *Infra*, anexa nr. V.

²⁴ Aceste 25 de documente nu se referă la Maramureș. Ele au fost donate de Gy. Petrovay Arhivelor Naționale Maghiare din Budapesta, unde se păstrează în cadrul colecției de documente medievale – *Diplomataria*.

²⁵ V. Motogna, 'Un document inedit privitor la istoria românilor din Maramureș la începutul veacului al XV-lea', în *Revista Istorică*, XIX, 1933, p. 234.

²⁶ M. Diaconescu, *op. cit.*, p. 25-26.

²⁷ *Ibidem*, p. 26.

Petrovay l-a introdus pe I. Mihalyi în Societatea maghiară de heraldică și genealogie în toamna anului 1893.

Desigur că cercetarea întregii corespondențe a lui I. Mihalyi și Gy. Petrovay va aduce elemente inedite din activitatea istoriografică a acestor două personalități maramureșene. Ambii sunt istorici ai Maramureșului. Nu atât limba în care au publicat – și I. Mihalyi și-a publicat singurul studiu în limba maghiară – cât contribuția lor la cercetarea istoriei Maramureșului în special și a românilor în general, îi integrează istoriografiei românești deopotrivă. Cercetările viitoare vor confirma și valoriza ca atare locul și rolul acestor doi corifei ai istoriei Maramureșului.

ANEXĂ: Cinci scrisori ale lui György Petrovay către Ioan Mihalyi de Apșa²⁸.

I.

Nagy Kürü 1893 31/VII

Kedves Bátyám!

Igen megörültem szíves sorainak és sietek is azonnal válaszolni. Családom és a rokonok az Ilosvayak, Lipcseyek, Gorzók, Komlósyak és a már kihalt Dolhayak, Bilkeyek és Úrmezeyek történetéhez gyermek korom óta gyűjtöm az adatokat, s most hozzá fogtam a feldolgozáshoz, kezdettem a Dolhayakon, bele szöve az oláhok letelepedését Máramarosban, Bogdán vajda kivonulását Moldvába és Koriathovics Todor herceg is. Az első közlemény a Heraldikai és genealógiai társulat „Turul” című folyóiratának ez évi II. füzetében jelent meg, s mint Petrovay László öcsénk mondotta a lugosi püspök ő méltósága tetszését is megnyerte, a III. és IV. füzetben be lesz fejezve a Dolhayak története, azután közlöm a többi családokat. A „Turul” egyes füzetei úgy tudom nem kaphatók külön, csak is a társulat tagjai kapják évi 5 ft. tagdíjuk fejében, a tagság öt évi kötelezettséggel jár, az új tagokat rendszeren egy régibb tag jelenti be, ha be méltóztatik lépni, örömmel bejelentem. Az öt évi időtartalom alatt folyton közlöm dolgozatomat s abban mindég lesz máramarosi vonatkozású is. Sok adatot összegyűjtöttem már a feleszi convent, a gróf Telekies és Ilosvay Aladár levéltárából és Szilágyi igazgató úr szivességéből, de bizon még mindig igen sok helyütt hézagos, különösen a Petrovayakra vonatkozó adatok 1580-1640-ig.

Laczi tévesen mondotta, hogy 1302-ből van oklevelem, a legrégibb amit ismerek a szurdok alias Barczánfalvára vonatkozó 1326-ki adomány levél, azután jön Bogdán vajdára vonatkozó 1343. évi. A többi régi leveleim (másolataim) 1342-1343 beregmegyei vonatkozásúak, az ottani oláh viszonyokat világosítják meg. Karácsony tájban felmegyek Szigetre, s készséggel felviszem a Máramarosra vonatkozó adataimat, s szívesen átadom felhasználás végett. Ha ismertem volna kedves bátyámat, már régen tettem volna tiszteletemet, most is azonnal felmennék, de éppen cséplésben vagyunk, ezt pedig nem hagyhatja a gazda.

A Máramarosból kijött Petrovayak közzül csak Antal él fiaival (az alsó rónai ágból), és én két testvérbátyámmal, atyám László testvére volt Ákos atyjának Istvánnak.

Megkülömböztetett tisztelettel maradván kedves bátyámnak

²⁸ Scrisorile se păstrează la Direcția Județeană Cluj a Arhivelor Naționale, Cluj-Napoca, Fond familial Mihalyi, dosar nr. 186. La transcrierea documentelor am păstrat ortografia originală. Mulțumesc și pe această cale colegelor Erika Kató și Agnes Kocsis pentru ajutorul acordat.

tisztelő öccse
Petrovay György.

II.

Nagy Kürü 1893 22/IX

Kedves Bátyám!

Mióta megigértém, hogy a télen felviszem okmány másolataimat, azóta mindég igyekeztem időt szakítani a felutazásra, mert a telet messzellem s allig várom, hogy kedves bátyámtól kaphassak adatokat családomról, de hát nem szabadúlhatok, sok a teendőm, már csak türelemmel várom a telet, amikor haza mehetek, mert nekem Máramaros az igazi hazám, habár egy talpa latnyi birtokom sincs ott.

Ha azomban kedves bátyám addig is míg én felmehetek, Budapestre utazna Debrecen felé, legyen szerencsém, vasút állomásom Fegyvernek (de a gyors vonat nem áll meg) méltóztassék megírni előre, hogy fogatomat oda küldhessem.

Munkám „a Dolhayak” nagy tetszésben részesült Lugoson, a főesperes úr most fordítja románra a bukarestyi történelmi társulat részére.

Ha nem tagja kedves bátyám a heraldikai társaságnak, szívesen elküldöm saját példányomat elolvasás végett.

Szívélyes üdvözlettel maradok

tisztelő öccse
Petrovay György

III.

Nagy Kürü 1893 2/X

Kedves bátyám!

Nagyon köszönöm a küldött okmányokat, azonnal berendeztem levéltáramba. A Petrovayakat alligha írhatom meg oly terjedelmesen mint a Dolhayakat, az én ágam levéltára nállam van ugyan, Ákos bátyám nekem adta, de csak Jánostól kezdődik (György a tokaji vice-kapitány fiától), és csak is az én ágam magyarországi birtokaira vonatkozik, a máramarosi ágakról allig van valami adatom, reméllem, hogy ha a télen felmegyek megtudhatok egyet, mást Petrován, Rozsályán és Dragomérban.

Mátyás király 1469 évi exemptiója nekem is meg van másolatban, de a többi 1667-dik P[etrovay] György részére kiadott átiratot nem ismerem, valamint a kedves bátyám által extrahált 10 oklevelet sem, előre is örülök, s allig várom hogy felmehessek.

Ami a románok betelepítését és kivándorlását illeti, e részben hiszem, hogy sok megtámadtatásnak tettem ki magamat, úgy magyar, mint román részről, minthogy azomban én minden politikai tendenciától mentesen, tiszta meggyőződésből írtam, ha az ellenkezőről győzetem meg, készséggel meghajlok, s munkám jövőendő önálló kiadásában a szerint adom ki. A moldvai krónika minden szavát nem hiszem, de a Kún László idejébeni betelepítés lehetséges, habár 1326-ig (szurdoki adomány levél) nincs nyoma a máramarosi románságnak, most az 1317-ki gyulafalvi oklevél keltét tévesnek hiszem 1367 helyett. Az 1335-ki oklevél (Anjoukori oktr) értelmét én úgy fogom fel, hogy Bogdán vajda

áttelepítése röviddel elébb megtörtént, nem pedig csak megkíséreltetett, azomban lehet, hogy tevédek, de hogy ezen Mykulafia Bogdán vajda egy személy a 1342-ben Moldvát elfoglaló Bogdán vajdával erről nem kételkedem.

Örömmel repatriálnám családomat Máramarosban, de hát ez idő szerint ez már lehetetlen, mert itt egy nagy faiskola telepet létesítettem, mintegy 80.000 ft. befektetéssel, s azt illő áron eladni nem lehetséges, megsemmisíteni pedig nagy kár volna, különben is kitudja meddig él az én ágam, az 1650 táján Máramarosból kiköltözött ősomnek Györgynek, ma 250 év után mindössze három férfi utódja van, s ezek mindegyikének ismét csak egy-egy fia, úgy látszik a kihalásnak nézünk elibe, annál többen élnek Máramarosban, csak kár hogy fiaikat nem oskoláztatják.

Addig is mig felmehek, nehány másolatot, melyek kedves bátyámat azt hiszem érdekelni fogják ide mellékelek, méltóztassék megtartani.

Szívélyes üdvözlettel maradok,

tisztelő öccse
Petrovay György

IV.

Nagy Kürü 1893 7/XI

Kedves Úram bátyám!

A leleszi convent 1667-ki átíratát köszönettel vettem, 3 okmány van benne előttem ismeretlen, pár nap alatt lemásolom, a többi 7 átírott oklevelet már régebben közölte velem Szilágyi igazgató úr.

A Turúlnak elküldöttem az 5 ftot s bejelentettem kedves bátyámat évdfjas tagnak.

Gorzó és Ilosvay leveleit mind átnéztem és a régieket le is másoltam. Én közlöttem a Történelmi Tárban a Bogdán vajdának Kölcseyvel történt conflictusára vonatkozó oklevelet a Gorzó levéltárból.

A kamarai levéltárból is megszereztem a 742 csom. 21 számú 1341-ki levelet, de ez kevésbé érdekes csak egyszerű határjárás, s nem is eredeti, későbbi megyei átírat.

Leleszen nyolcz hetet töltöttem, Gyömrön három hetet. Most már csak Máramarosban találhatok még adatokat, új év után felmegyek s örömmel veszem igénybe kedves bátyám szíves vendégszeretétét, addig nagyon hálás lennék ha az 1456. évi bedei metalist (az 1336. évi átírata) és az 1649-ki pert a Petrovayak és Mánok között lemásolás végett elküldeni méltóztatnék.

A telet kutatásra fogom használni, ha marad idő még a budai kamarai levéltárban is szeretnék keresgélni, hiszem hogy ott még lesz máramarosi vonatkozású levél s talán bereghi is, mert Lehoczy alligha mindent kiírt, nagyon felületesen dolgozott, munkájában "Beregh megye monographiája" temérdek a téves állítás és sok az ellentmondás, én csak nehány nagyon is vastag tévedését igazítottam helyre most megjelenő munkámban.

Máramaros monographiáját régen várom, de Szilágyi István úr nem igen biztatott, hogy egyhamar ki lesz adva.

Ami csak máramarosi vagy román vonatkozású levelem van mind felviszem kedves bátyámnak.

Mély tisztelettel maradok

szerető öccse
Petrovay György

V.

Nagy Kürü 1893 25/XI

Kedves Úram Bátyám!

Elfoglaltságom és egy kis gyengélkedésem miatt csak ma készülhettem el a leleszi convent átiratának, illetve abból három okmánynak, lemásolásával, úgy szintén a Mánokkal való egyességet is leírtam s mindkét okiratot hálás köszönettel ezennel visszaszármaztatom. A bedői metális másolatát köszönettel irattáramba helyeztem.

Sietek a visszaküldéssel nehogy kedves bátyám engem is olyannak tartson mint amilyen a legtöbb történész, hogy nem igen adják vissza az okmányokat, én is négy évig irkáltam Nagy Imre curiai birónak míg vissza kaptam a neki kölcsönzött 25 árpádkori eredeti oklevelet.

Kiváló tisztelettel maradok

szerető öccse
Petrovay György.

On the Side-scene of the Maramuresh's Historiography – the Beginning of the Mail between I. Mihalyi of Apșa and György Petrovay

(Abstract)

In this paper we are producing five letters of Gy. Petrovay towards I. Mihalyi from 1893. These letters – which we are publishing in annexes – were the beginning of the mail between these two historians of the Maramuresh's region. The mail was beginning after the publishing of the first part of the Gy. Petrovay's study about the genealogy of the Dolhay family in the 'Turul' review. I. Mihalyi had the initiative.

At this time they were initiating an intense exchange of the historical dates and the unpublishing documents. Gy. Petrovay was contributing at the completion of the I. Mihalyi's collection of the medieval documents. On the other hand, he was initiating him in the Hungarian's Society of the Heraldry and Genealogy.

On the letters results the true feelings of Gy. Petrovay given the region of Maramuresh. He was considering it the real homeland. Gy. Petrovay must be integrate in the Romanian historiography.